

13. Юдина Е.В. Соотношение личностных качеств практического психолога и эффективности диагностической деятельности: дис.... канд. психол. наук. – Москва, 2001.
14. Cattell R.B., Klein P. The scientific analysis of personality and motivation. – New York, L.: Acad. Press, 1977.

T. Bushuyeva. The model of the psychodiagnostician's personality: approaches to construction.

The problem of development of the model of the personality of the specialist is examined. The approaches to construction of the model of the psychodiagnostician's personality are analyzed; the requirements to this model as the quality criterion of the preparation of specialists are determined.

Keywords: *model of specialist's personality, professionally important qualities, psychodiagnostics activity.*

УДК 159. 922

О. М. Лукашевич

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДОРΟΣЛОГО ВІКУ

У статті визначається актуальність проблеми громадянського самоздійснення дорослої людини в сучасному суспільстві. Здійснюється теоретичний аналіз дослідженості означеного психологічного феномену. Окреслюються шляхи актуалізації проблеми громадянського самоздійснення.

Ключові слова: *самоздійснення, громадянськість особистості, громадянська спрямованість, громадянське самоздійснення.*

Постановка проблеми. В сучасному соціумі відбувається перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, які значною мірою базуються на освітньо-інтелектуальному потенціалі населення і реалізуються у найголовніших соціально-психологічних потребах особистості – самовизначенні, самореалізації і самоздійсненні. Але це можливо лише за умов вільного, демократичного суспільства, яке сповідує аксіому «вільна людина – розвинене громадянське суспільство – сильна держава». Саме в розбудові громадянського суспільства український

соціум може почерпнути «енергію розвитку» (за М. Грушевським), яка конче йому потрібна і криється у соціальній активності його громадян.

У цьому контексті великої значущості набуває така важлива властивість особистості як громадянськість. Практика останніх десятиліть ініціювала нове розуміння громадянськості у взаємозв'язку з принципом соціальної справедливості, з ідеєю прав людини і моральної рівності. Такі зміни припускають перебудову ціннісно-мотиваційної сфери особистості у бік ціннісного усвідомлення своїх громадянських прав і обов'язків на підґрунті уявлень щодо соціальної справедливості і суверенітету особистості, моральної її вмотивованості [12]. Громадянськість розгортається в діапазоні від звичайної законослухняності до громадянської активності і самоздійснення.

Як світоглядно-психологічний стан людини, громадянськість характеризується відчуттям себе громадянином конкретної держави, лояльним ставленням до її інституцій і законів, освідомленням себе громадянином не тільки за формально-юридичним статусом, а й за станом морально-психологічної вартості (В. Оржехівський). Доросла людина, яка вбачає сенс у тому, що відповідає громадянським ідеалам і сама приймає участь у їх формуванні, прагне професійно реалізувати себе у своїй країні, індивідуально втілюючи у собі потенціал українського народу здійснює себе не лише як особистість, але й як громадянин. Тож прагнення до громадянського самоздійснення у все більшій мірі набуває своєї актуальності, стає дієвим фактором у визначенні та зростанні суб'єктних можливостей людини, у перетворенні себе та оточуючої дійсності.

Соціальна проблема в українському суспільстві полягає у наявності суттєвого протиріччя між зростаючою суспільною потребою у покоління людей із високою громадянською самосвідомістю та відсутністю необхідних умов для їх громадянського самоздійснення. В Україні вже понад двадцять років відбуваються складні трансформаційні процеси в економіці, політиці, національній самосвідомості. Однак задекларований Конституцією демократичний шлях української держави на ділі вступає в суперечку як з авторитарним стилем державного керівництва, так і недостатнім рівнем розвитку демократичної ментальності народу, його умінням співпрацювати з владою, контролювати її.

Освітня проблема проявляється у неефективній ретрансляції теоретичних і методичних знань з цієї проблематики в зміст навчально-виховного процесу всіх рівнів освіти та в систему самоосвіти. Хоча вже

зроблено перші кроки у вирішенні цього питання. Так у листопаді 2012 року оприлюднено проект Концепції громадянської освіти та виховання в Україні, який також підтверджує актуальність визначеної теми.

Наукова проблема при цьому бачиться у недостатньому розкритті психологічних складових умов, які зокрема полягають у виявленні психологічних закономірностей і механізмів громадянського самоздійснення людини та впровадження цих знань у суспільну свідомість.

Загальнопсихологічна проблема полягає у недостатній розробленості теоретико-методологічних засад дослідження психологічного феномена громадянського самоздійснення, неузгодженості психологічних теорій самоздійснення людини та невизначеності самого психологічного поняття «громадянське самоздійснення». Майже відсутній аналіз закономірностей процесу громадянського самоздійснення людини, зокрема дорослої, що робить особливо актуальними такі дослідження в межах вікової та педагогічної психології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз поняття «громадянське самоздійснення» людини з позиції філософського, педагогічного, акмеологічного і психологічного контексту показав, що у *філософському сенсі* проблема громадянського самоздійснення людини розглядалась через аналіз онтологічних питань буття як пошук і реалізація сенсу життя і призначення людини, її громадянського самовизначення (М. Бердяєв, В. Солов'єв, С. Франк, П. Флоренський). Згідно з положеннями західноєвропейської філософії модель громадянськості складалась з індивідуальних, моральних, політичних, соціальних і правових складових (Т. Гоббс, Дж. Локк, І. Кант, Г. В. Ф. Гегель, К. Маркс, М. Вебер, А. Мортімер, А. Джефрі) [13]. Російські філософи закликали до активної громадянської позиції, втілення ідеї загальної рівності (О. Радіщев, В. Белінський, О. Герцен); пропонували будувати стосунки між індивідом і державою на основі принципу солідарності (В. Солов'єв, М. Бердяєв, І. Ільїн); висували на передній план проблеми свободи, громадянського суспільства, правової держави і пов'язані з ними питання відношень особистості, власності і держави. (М. Сперанський, Б. Чичерин, С. Гессен). У сучасних дослідженнях проблеми становлення громадянськості, громадянських якостей особистості розглядались в роботах Є. Бондаревської, О. Козлова, В. Маленкова та ін. В українській філософії проблема формування громадянськості пов'язана з розбудовою громадянського суспільства, перспективи розвитку якого торкалися у своїх

роботах І. Голосниченко, А. Губенко, В. Журавський. Ряд авторів (В. Громовий, О. Кошоп, В. Кремень) давали позитивний прогноз вірогідного становлення громадянського суспільства в Україні, закликаючи до інтеграції європейського і вітчизняного культурно-історичного досвіду.

У педагогічній науковій спадщині означена проблема досліджувалась М. Грушевським, А. Макаренко, які доводили, що громадянськість особистості формується за умов внутрішніх моральних сил, почуття відповідальності людини. Основними складовими громадянської орієнтації особистості є вмотивованість дій та моральних вчинків, її ціннісні орієнтації (А. Макаренко). На думку сучасних науковців виховання громадянина має бути спрямованим на розвиток патріотизму, національної самосвідомості, правосвідомості, політичної культури, гуманістичної моральності, поваги до всіх членів суспільства (О. Сухомлинська). По-новому звучить ідея громадянської освіти в контексті модернізації вітчизняної освіти, пріоритетів державної освітньої політики у працях В. Андрущенко, М. Михальченка, В. Рибалки та ін.

Акмеологічний підхід щодо громадянського самоздійснення ґрунтувався на концепції розвитку і самоудосконаленні людини, повноти її самореалізації і самоздійснення в житті, діяльності і творчості як руху до досягнення «акме», а результатом «розквіту» її соціального акме визначалась реалізація громадянського потенціалу дорослої людини (К. Лещенков). Вивченням громадянської позиції як результату громадської життєдіяльності та інтегративної якості особистості займались Ю. Віноградов, С. Гладченкова. Дослідження громадянської зрілості людини та виокремлення її складових обґрунтовано О. Князєвим.

У психологічній науці проблема громадянського самоздійснення людини розглядалась в контексті проблематики самоактуалізації (А. Маслоу; В. Слободчиков, Є. Вахромов), соціалізації особистості (Е. Еріксон), особистісного зростання (К. Роджерс), самореалізації (Л. Коростильова, Е. Галажинський), самотрансценденції (В. Франкл, А. Реан, В. Ісаєв, Д. Леонтєв), як умова і мета розвитку суспільства (О. Асмолов).

Психологічні механізми формування громадянської свідомості, громадянських якостей особистості представлені у науковому доробку М. Боришевського, М. Алексєєвої, В. Струманського. Суттєве значення мала концепція Г. Костюка, згідно з якою індивід стає суспільною істотою, особистістю в міру того, як у нього формується свідомість і самосвідомість,

утворюється система психічних властивостей, здатність брати участь у житті суспільства, виконувати соціальні функції.

У віковій та педагогічній психології дослідження вікових особливостей громадянського самоздійснення людини майже відсутні. Певним здобутком були праці Ш. Бюлер, на думку якої головною рушійною силою психічного розвитку є вроджене прагнення людини здійснити себе. Серед сучасних дослідників вікові аспекти розвитку громадянськості активно досліджувались В. Поплужним. Він вбачав потребу в спільності з собі подібними як головну умову розвитку та самовдосконалення особистості, формування в неї громадянських якостей. Психологічні аспекти громадянської свідомості в юнацькому віці розвивались в працях А. Андрєєвої, Л. Божович, С. Рубінштейна та ін. Проблеми становлення національної самосвідомості та громадянських якостей сучасної молоді в умовах розбудови української державності присвячені окремі наукові дослідження М. Боришевського, В. Поплужного, Ю. Руденка, Л. Крицької. Розроблено психологічну концептуальну модель громадянського становлення особистості юнацького віку (Л. Снігур).

Як бачимо, більшість робіт скеровано на дослідження особистості юнацького віку, що скоріше, окреслює перспективи розвитку громадянського суспільства, в той час як проблема громадянського самоздійснення дорослої людини є не менш актуальною, максимально відображаючи найбільш гострі протиріччя взаємодії суспільства і людини у сьогоденні.

Мета статті полягає у визначенні рівня дослідженості проблеми громадянського самоздійснення дорослої людини, аналізі психологічного змісту понять: «громадянськість особистості», «громадянське самоздійснення», виокремленні шляхів актуалізації дослідження феномену громадянського самоздійснення дорослої людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових джерел з психології засвідчив, що проблема самоздійснення привертала увагу дослідників різних наукових напрямів. Найвиразніше цей феномен досліджений в межах феноменологічного і гуманістичного підходів. Завданням феноменологічного аналізу (Е. Гуссерль) є знаходження базових структур суб'єктивного досвіду (О. Паркулаб), основоположних духовних інтенцій та особистісних смислів, які спрямовують поведінку людини на шляху до її самоздійснення.

Представники гуманістичного підходу сутність поняття «самоздійснення» розуміли: як устремління людини до найбільш повного виявлення і розвитку своїх можливостей і здібностей (К. Роджерс); як прагнення, бажання людини стати тим, ким вона може стати (А. Маслоу); як підсумок і процес життєвого шляху, коли «цінності і цілі, до яких прагнула людина усвідомлено або неусвідомлено, отримали адекватну реалізацію» (Ш. Бюлер), розуміння самореалізації як пробудження і самоздійснення прихованих можливостей людини, самоактуалізація визначалась через переживання свого «Я» як синтезуючого духовного центру (Р. Ассаджиолі).

У сучасній науковій психологічній літературі ще не досягнуто узгодженого розуміння цього поняття. Складність аналізу полягала в тому, що межі між поняттями «самореалізація», «самоактуалізація», «саморозвиток» і «самоздійснення» є достатньо розмитими, іноді ці категорії вживались як синоніми, а інколи йшлося про їх принципову різницю [4].

На основі семантичного аналізу поняття «самоздійснення» (Е. Лепінг, Е. Вахромов, В. Даль) можна виокремити такі його значення: самоздійснення – це одночасно процес (рух до своїх сутнісних, істинних начал) і результат (буття істини й істина буття); самоздійснення припускає, що активність у процесі руху до сутності виходить власне від людини, тобто здійснити себе може лише вона сама; самоздійснення як сформульований у ролі мети-ідеалу результат спрямовує саморозвиток людини в цілому [8].

Історико-психологічний аналіз показав, що на різних етапах становлення психологічної науки, уявлення щодо проблеми самоздійснення людини змінювались: від життєздійснення як адаптації у світі, що змінюється, до самореалізації, яка має у своїй основі саморегуляцію і потім до самоорганізації, спираючись на уявлення про системну детермінацію [4].

В сучасних психологічних дослідженнях самоздійснення визначалось як етап і складову процесу конструювання Я (поряд із самоактуалізацією і саморозвитком), де самоактуалізація – це «приміряння» культурно-історичних символів, смислів до власного «Я» з метою вдосконалення мотиваційного поля особистості, пробудження потреби у творчості як мета-потреби, що реалізує сутнісну природу людини; саморозвиток – розкриття власної індивідуальності в культурно-історичному просторі, самоздійснення – якісний стрибок, пов'язаний з контактуванням «Я» людини з глибинними архетипними вмістами [11]. Це, на думку О.В. Яремчук, відкриває доступ до осягнення свого призначення, розширює індивідуальне «Я» до меж колективного суб'єкта (етнокультурної спільноти). Таке тлумачення поняття

«самоздійснення» виводить нас на розуміння феномену громадянського самоздійснення як складової особистісного самоздійснення дорослої людини. Використовуючи поняття інтегральної суб'єктності як об'єднавчої платформи всіх ціннісних орієнтацій особистості, спрямованої на саморозвиток і самоздійснення в найширшому спектрі її активності, автор визначала індивідуальність в якості суб'єкта творчої діяльності: пізнання, самопізнання, спілкування, культуротворчості, а особистість – як суб'єкт моральної за змістом і сумісної за формою діяльності. Тож громадянськість як показник моральної [10, 97-99] і соціальної зрілості, як інтегративна психологічна якість, що визначає ставлення людини до своїх громадянських прав та обов'язків, підвищує саморегуляцію особистості, знаходить свій вияв у процесах самовдосконалення [9] і самоздійснення.

Російські учені Л.І. Петражицький і Л.І. Новгородцев, уперше, наприкінці ХІХ століття запропонували розглядати громадянськість як психічне явище і досліджувати його з позиції психологічної науки, що так і не було реалізовано. Відсутність психологічного аналізу явища громадянськості до теперішнього часу не дозволяє створити обґрунтовану модель формування громадянськості як якості особистості [3, 217-230].

На підставі дослідження, проведеного О. Князевим, можна припустити, що громадянськість – є ні що інше, як особистісний спосіб відображення та освоєння дійсності, детермінований орієнтацією пізнання і діяльності людини щодо інтересів держави, суспільства, в основі якого полягає ідеал державного устрою та громадянського суспільства. Явище громадянськості може розглядатися як система стосунків особистості, її спрямованість і життєдіяльність, орієнтована на інтереси держави і суспільства у співвідношенні з власними. Громадянськість особистості припускає власну будову, конструюється на основі психічної структури особистості під впливом самої особистості й суспільства, має власну культурну онтологію. Привласнюючи громадянські цінності, норми, приймаючи їх як актуальні, людина адаптується як громадянин країни, як член громадянського суспільства [5].

Аналіз явища «громадянськості» свідчить про складність і неоднозначність його визначень в понятійному і сутнісному аспектах. Це поняття відбиває одночасно суть і якість, властиві об'єкту або суб'єкту і що виділяють його серед інших собі подібних. Громадянськість може розглядатися, як сформована система знань і стосунків особистості до себе як громадянина, до громадянського суспільства, до держави і державних

структур, до власних громадянських прав і обов'язків. Така система знань і адекватної знанням поведінки дозволяє успішно жити в умовах держави і громадянського суспільства, реалізовувати свої громадянські права і обов'язки в певному політичному і соціокультурному середовищі.

У сучасних психологічних дослідженнях феномен громадянськості (Л. Дашидондокова) розглядався в єдності чотирьох аспектів: в соціально-правовому – як характеристика громадянського суспільства; морально-етичному – як рівень морально-правової культури людини; у психолого-педагогічному – як інтеграційна особистісна якість і соціально-педагогічному – як мета виховання і освіти [3, 217-230].

У соціально-психологічному плані громадянськість є певною позицією особистості відносно своєї держави, народу, яка інтегровано проявляється у громадянському самовизначенні особи. Її можна інтерпретувати як базову соціальну установку, суть якої полягає у готовності особистості свідомо приймати й відповідально, добровільно виконувати закони та вимоги своєї держави. Вона певною мірою інституціональна, адже її практичний вияв закріплено законами та інститутами. Але в основному громадянськість виступає як фундаментальна особистісна, моральна якість, проявляючись в обов'язку служити суспільству [6, 32-34].

Як психологічне поняття громадянськість має певний, тільки їй притаманний зміст. У зв'язку з цим О.Киричук визначав її як життєву активність, гуманістичну спрямованість особистості, яка в процесі своєї життєдіяльності керується загальнолюдськими (честь, совість, людська гідність, соціальна справедливість) і культурно-національними (працелюбність, доброзичливість, волелюбність, суверенність, соборність) цінностями. Тож, природа громадянськості, насамперед, ціннісно-сміслова [4]. Вивчаючи психологічні закономірності проблеми громадянської свідомості та самосвідомості, М. Боришевський зазначав, що розвиток громадянськості залежить від соціально-психологічних очікувань, образу Я, рівня домагань, самооцінки – структурних компонентів самосвідомості [7].

Громадянськість виступає як досить складне утворення психіки, яке містить у собі знання, переживання і вчинки. Людина з високим рівнем громадянськості (В. Поплужний) сприймає і осмислює акти державної дійсності одночасно у двох напрямках: як ці факти впливають на націю, державу і як позначаються на особистому житті [6, 32-34]. Громадянськість як інтеграційна якість в структурі спрямованості особистості формується під

впливом зовнішніх (соціокультурних) і внутрішніх (психічних) чинників, проявляється в когнітивній, ціннісно-мотиваційній і поведінковій сферах особистості, її основними структурно-семантичними характеристиками є відповідальність, патріотизм, громадянська позиція, громадянський обов'язок, цивільна самосвідомість, які утворюють систему ціннісних орієнтацій особистості і є критеріями визначення рівнів розвитку громадянськості людини [1].

У такому контексті громадянське самоздійснення дорослої людини розуміється як процес взаємодії внутрішніх (психічні чинники) і зовнішніх (соціально-психологічні умови на рівні макро-, мезо-, і мікроструктур) детермінант самоздійснення, результатом якого є досягнення соціально значущих та індивідуально важливих цілей відповідно з наявними у суспільстві можливостями і з дотриманням при цьому існуючих морально-правових норм.

Отже, попри те, що проблема самоздійснення привертає увагу сучасних учених і достатньо вивчені феномени громадянського становлення, активності та компетентності особистості, досліджень, присвячених психологічному аналізу громадянського самоздійснення дорослої людини немає. Недостатньо опрацьовані й систематизовані теоретичні і практичні надбання останніх наукових досліджень цього феномену. Такий дефіцит безпосередньо позначається на розвитку не тільки суто фундаментальних, але й прикладних досліджень у галузі вікової та педагогічної психології.

Шляхи актуалізації досліджень громадянського самоздійснення дорослої людини вбачаємо:

- у проведенні системного теоретико-методологічного дослідження генезису та психологічних особливостей процесу громадянського самоздійснення особистості дорослого віку;
- у поглибленні та уточненні категоріального апарату, психологічного змісту понять «самоздійснення», «громадянське самоздійснення»;
- у визначенні соціально – психологічних умов, механізмів та закономірностей громадянського самоздійснення дорослої людини.

Висновки. Прагнення до *громадянського самоздійснення* у все більшій мірі набуває своєї актуальності, стає дієвим фактором у визначенні та зростанні суб'єктних можливостей дорослої людини, у перетворенні себе та оточуючої дійсності.

Загальнопсихологічна проблема полягає у недостатній розробленості теоретико-методологічних засад дослідження психологічного феномена

громадянського самоздійснення, неузгодженості психологічних теорій самоздійснення людини та невизначеності самого психологічного поняття «громадянське самоздійснення». Майже відсутній аналіз закономірностей процесу громадянського самоздійснення людини, зокрема дорослої, що робить особливо актуальними такі дослідження в межах вікової та педагогічної психології.

Громадянськість як інтеграційна якість в структурі спрямованості особистості формується під впливом зовнішніх (соціокультурних) і внутрішніх (психічних) чинників, проявляється в когнітивній, ціннісно-мотиваційній і поведінковій сферах особистості, її основними структурно-семантичними характеристиками є відповідальність, патріотизм, громадянська позиція, громадянський обов'язок, цивільна самосвідомість, які утворюють систему ціннісних орієнтацій особистості і є критеріями визначення рівнів розвитку громадянськості людини.

Громадянське самоздійснення дорослої людини розуміється як процес взаємодії внутрішніх (психічні чинники) і зовнішніх (соціально-психологічні умови на рівні макро-, мезо-, і мікроструктур) детермінант самоздійснення, результатом якого є досягнення соціально значущих та індивідуально важливих цілей відповідно з наявними у суспільстві можливостями і з дотриманням при цьому існуючих морально-правових норм.

Шляхи актуалізації досліджень громадянського самоздійснення дорослої людини вбачаємо: у проведенні системного теоретико-методологічного дослідження генезису та психологічних особливостей процесу громадянського самоздійснення особистості дорослого віку; у поглибленні та уточненні категоріального апарату, психологічного змісту понять «самоздійснення», «громадянське самоздійснення»; у визначенні соціально – психологічних умов, механізмів та закономірностей громадянського самоздійснення дорослої людини.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у практичному використанні результатів дослідження соціально-психологічних засад процесу громадянського самоздійснення в роботі практичних психологів і політологів.

Л і т е р а т у р а

1. *Дашидондокова Л.Б.* Психологические механизмы формирования гражданственности личности старшеклассника: автореф. дис. канд. психолог.

- наук: 19.00.07; ГОУ ВПО «Бурятский государственный университет». – Улан-Уде: 2008.
2. *Киричук О.В.* Індикатори і показники громадянського самовизначення особистості // Етнонаціональний розвиток в Україні на смак української етнічності в діаспорі: сутність, реалії, проблеми та прогнози на порозі ХХІ ст. – Київ: 1997.
  3. *Князев А.М.* Сущностное содержание категории «гражданственность» и ее характеристики как особого отношения (в психологическом и акмеологическом аспектах) // Мир психологии, 2006, № 4 (46).
  4. *Логина И.О.* Психология жизненного самоосуществления. – Москва: Изд-во СГУ, 2004.
  5. *Лукина Е.А.* Особенности самоосуществления человека в разные периоды взрослости: дис. ... канд. психол. наук. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2006.
  6. *Поплужний В.Л.* Громадянськість і вікові аспекти її розвитку // Рідна шк. – 1994. – № 11.
  7. Психологічні закономірності розвитку громадянської свідомості та самосвідомості особистості: у 2-х т. / М.Й. Боришевський, М.І. Алексеєва, В.В. Антоненко та ін. – Київ: 2001.
  8. *Селезнева Е.В.* Развитие акмеологической культуры государственных служащих : автореф. дис. доктора психод. наук: 19.00.13 / Российская академия государственной службы при президенте РФ. – Москва: 2005.
  9. *Снігур Л.А.* Психологія становлення громадянськості особистості : автореф. дис... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Л.А. Снігур; Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – Київ: 2005.
  10. *Шестакова Н.А.* Гражданский долг и нравственная ответственность личности // Новые подходы в гуманитарных исследованиях : право, философия, история, лингвистика : межвуз. сб. науч. тр. – Вып. VII. – Саранск: РНИИЦ, 2007.
  11. Етапи конструювання Я: самоактуалізація, саморозвиток, самоздійснення в індивідуальній міфотворчості / Яремчук О.В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forum.onu.edu.ua/index.php>.
  12. *Alexander Jeffrey C.* Civil Society I, II, III; Constructing an Empirical Concept from Normative Controversies and Historical Transformations / In: Real Civil Societies. Dilemmas of Institutionalization. Ed. by J. C. Alexander. – London etc.: Sage, 1998.
  13. *Adler Mortimer.* The Idea of Freedom. A Dialectical Examination of the Conceptions of Freedom. – Carden City, New York. Doubleday and Company, INC, 1958.

O. Lukashevych. Actualization of the problem of research of the civil self-realization of the personality of adult age.

In the article the actuality of the problem of civil self-realization of the adult person in modern society is determined. The theoretical analysis of the researches

concerning the marked psychological phenomenon is made. The ways of actualization of the problem of civil self-realization are outlined.

Keywords: *self-realization, personality's civism, civil orientation, self-realization.*

УДК 37.091.12.01.3-051.015.031:37.064.2

І. В. Воронюк

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КРЕАТИВНОГО ВИБОРУ ВЧИТЕЛЕМ ОБ'ЄКТІВ ОСОБИСТІСНОГО ВПЛИВУ У ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ

У статті на основі результатів дослідження базової системи методів впливу вчителів, представлено один з взаємодоповнюючих підходів до забезпечення реалізації творчого потенціалу взаємодій вчителя з учнями шляхом значного розширення області об'єктів впливу і психолого-педагогічного опрацювання особистісних рис, акцентуацій та модифікації латентних особистісних конструктів в учнів.

Ключові слова: *творча взаємодія вчителів і учнів, об'єкти впливу, латентні особистісні конструкти, акцентуації, коливання інтенсивності рис особистості, репертуар засобів впливу вчителя на учнів.*

Постановка проблеми. Зі змінами економічного і політичного устрою, прискоренням технологічного прогресу, посиленням вимог до фахівців, керівників та працівників і в суспільстві, і в професійному освітньому середовищі зростає усвідомлення необхідності змін технологій педагогічної роботи з формування особистості молоді для забезпечення їх не лише базовими знаннями і вміннями, а й відповідними вимогам сьогодення внутрішньо-особистісними, прагматично орієнтованими властивостями, потенціалом особистої ефективності в діях, вмінням входження в організаційні структури виробничого, економічного і політичного життя зі здатністю до відповідальної конкурентної автономності, самодостатності, активного руху до власної самореалізації, зі здатністю узгодити індивідуальне, ліберально-демократичне, прагматичне мислення і потреби з груповими, колективними й суспільними задачами, потребами і перспективами.

Проблема формування особистості на теоретичному рівні в цілому добре